

Прибулець

Саул¹ Вільямс прокинувся. Був тихий ранок. Він втомлено виглянув зі свого намету і подумав про те, як далеко була Земля. «Мільйони миль... – міркував він. – Але хіба я можу щось змінити? Мої легені наповнює “кривава іржа” – і я весь час кашляю».

Цього ранку Саул прокинувся о сьомій. Це був довгов'язий, худий і виснажений хворобою чоловік. Марсіанський ранок видався погідним. Саул стояв на рівному дні безвітряного мертвого моря. У порожньому небі світило, проте не гріло сонце. Він умився і поснідав.

Після цього йому нестерпно захотілося повернутися на Землю. Весь день він всіма силами намагався опинитися у Нью-Йорку. Деколи, якщо йому вдавалося правильно сісти і правильно тримати руки, у нього це виходило і він майже відчував, як пахне Нью-Йорк. Але найчастіше у нього нічого не виходило.

Трохи пізніше цього ж ранку Саул намагався померти. Він лежав на піску і наказував своєму

¹ Можливо, в імені закладена алюзія на старозаповітного Саула – втілення державця, котрий був поставлений на царство з волі Бога, але потім став йому невгодним.

серцю зупинитися. Але воно продовжувало битися. Він уявляв, як стрибає зі скелі або як перерізає собі вени, проте подумки сміявся з цього, бо знав, що йому не вистачило би відваги.

«Може, якщо я міцно заплющу очі і зосереджено про це думатиму, я просто засну і більше ніколи не прокинуся», – розмірковував він. Він спробував і це. Через годину він прокинувся із повним крові ротом. Він підвівся і сплюнув. Йому стало дуже себе жаль. Ця «кривава іржа» наповнює рот і ніс. Вона витікає з вух і з-під нігтів. Їй потрібен лише рік, щоби тебе вбити. Єдині відомі ліки – це запахти тебе в ракету і вислати помирати на Марс. На Землі ліків від цієї хвороби не існує. І залишаючись там, хворі заражали би інших. Тому він і знаходиться тут, стікаючи кров'ю і страждаючи від самотності.

Саул примружив очі. Вдалині, біля руїн стародавнього міста, він побачив чоловіка, котрий лежав на брудному покривалі.

Коли Саул підійшов, чоловік на покривалі кволо поворухнувся.

– Привіт, Сауле, – сказав він.

– Ще один ранок, – сказав Саул. – Господи, я такий самотній!

– Це біда всіх «проржавілих», – сказав чоловік на покривалі. Він лежав непорушно і був таким

блідим, що, здавалося, якщо до нього доторкнутися, він може розчинитися в повітрі.

– Боже, – мовив Саул, дивлячись вниз на чоловіка, – як би я хотів, щоби ти міг принаймні розмовляти. Чому ця «кривава іржа» ніколи не вражає інтелектуалів і вони не потрапляють сюди?

– Вони змовилися проти тебе, Сауле, – сказав чоловік, заплющивши очі, позаяк був надто виснажений, щоби тримати їх відкритими. – Колись мені вистачало сили бути інтелектуалом. Тепер мені важко навіть думати.

– Якби ми тільки могли розмовляти... – сказав Саул Вільямс.

Чоловік тільки байдуже стенив плечима:

– Приходь завтра. Можливо, у мене буде достатньо сили поговорити про Арістотеля¹. Я спробую. Справді, – спираючись спиною на стовбур сухого дерева, чоловік сповз нижче. Відтак розплющив одне око: – Пам'ятаєш, ми колись вже розмовляли про Арістотеля. Шість місяців тому. То був гарний день.

– Пам'ятаю, – не слухаючи, відповів Саул. Він глянув на мертве море. – Я би хотів бути таким хворим, як ти. Можливо, тоді б мені не настільки

¹ Арістотель (грец. Αριστοτέλης; 384–322 до н. е.) – давньогрецький вчений-енциклопедист, філософ і логік, засновник класичної (формальної) логіки.

хотілося бути інтелектуалом. Можливо, тоді я би трохи заспокоївся.

– Ти будеш в такому стані, як я, приблизно через шість місяців, – сказав умирущий. – Тоді тобі не буде хотітися нічого, окрім спати, якнайбільше спати. Сон буде для тебе наче жінка. Ти завжди повертатимешся до неї, бо вона завжди свіжа, хороша і вірна. І завжди однаково добре до тебе ставиться. Прокинувшись, ти одразу думатимеш про те, що хочеш знову заснути. І це дуже добре, – ледь чуто шепотів чоловік.

Він замовк. І тепер чулося тільки його кволе дихання.

Саул відійшов.

Вздовж берега мертвого моря, наче безліч порожніх пляшок, викинутих колись хвилею на пісок, лежали тіла сплячих людей. Саул бачив їх усіх, лежачих уздовж берегової лінії висхлого моря. Один, два, три – кожен спить окремішньо, дехто у набагато гіршому стані, ніж він, у кожного свій невеличкий запас харчів, кожен замкнувся у собі, позаяк спілкування ослаблювало, а сон дарував забуття.

Спочатку кілька ночей поспіль вони збиралися навколо спільного вогнища. І всі їхні розмови велися про Землю. Це було єдине, про що вони говорили. Про те, як текла річка через чиєсь міс-

течко, про те, як смакував домашній полуничний пиріг, про те, як виглядав Нью-Йорк на світанку, коли перебираєшся на поромі із Джерсі і тебе обдуває солоний вітер.

«Я хочу на Землю, – думав Саул. – Я до болю туди хочу. Я хочу того, чого ніколи більше не зможу мати. І всі вони цього хочуть. І їм всім боляче від того, що вони не можуть цього мати. Більше, ніж їсти, більше, ніж жінку, більше, ніж будь-чого іншого, я хочу на Землю. Ця хвороба назавжди віддалила мене від жінок. Жінки – не речі, їх не можна просто хотіти. Але Земля – це річ. Це річ для твого розуму, а не для твого слабкого тіла».

У небі раптом яскраво спалахнув метал.

Саул звів очі.

Ще один металевий спалах.

За якусь мить на дно моря приземлилася ракета. Її люк відкрився. Звідти вийшов юнак із багажем у руках. Його супроводжували двоє чоловіків у захисних костюмах. Вони поставили для новака намет і витягнули великі контейнери із харчами.

Ще за мить ракета злетіла у небо. Вигнанець залишився сам-один.

Саул кинувся бігти. Він не бігав вже багато тижнів, і цей біг його дуже виснажував, проте він біг і кричав:

– Привіт! Привіт!

Коли Саул прибіг до юнака, той оглянув його з голови до ніг.

– Привіт. Отже, це Марс... Мене звать Леонард Марк.

– Я Саул Вільямс.

Вони потиснули одне одному руки. Леонард Марк був дуже юним – йому було лише вісімнадцять. Білявий, блакитноокий, рожевощокий, він, попри хворобу, виглядав незле.

– Як справи у Нью-Йорку? – запитав Саул.

– Ось так, – сказав Леонард Марк і глянув на Саула.

Нью-Йорк – весь із каменю – виріс просто із пустелі. Неонове світло вибухнуло електричним різнобарв'ям. Посеред нічного безгоміння зазолотилися жовті таксі. Порозводилися мости, і буксири взялися перегукуватись в опівнічному порту. На сценах мюзик-холів колихнулися запони.

Саул перелякано обхопив голову руками.

– Стривай! Стривай! Що зі мною відбувається? Що зі мною таке? Я божеволію!

На гілках дерев у Централ-парку з'явилося листя – зелене і свіже. Саул ішов по алеї і вдихав п'янке повітря.

– Припини! Припини це! Дурню! – кричав до себе Саул. Він знову схопився руками за голову. – Цього не може бути!

– Але ж є, – сказав Леонард Марк.

Нью-йоркські вежі зникли. Марс повернувся. Саул стояв на порожньому морському дні, безвільно дивлячись на юного прибульця.

Він витягнув вперед руку і, вказуючи на Леонарда Марка, сказав:

– Ти, – промовив він, простягаючи руку до Леонарда Марка, – ти це зробив. Ти це зробив силою своєї думки.

– Так, – відповів Леонард Марк.

Вони мовчки дивилися одне на одного. Нарешті Саул схвильовано схопив руку новачка і довго потрясав нею, примовляючи:

– О, який я радий, що ти тут. Ти собі навіть не уявляєш, який я радий!

Вони пили міцну темно-коричневу каву з олов'яних кухликів.

Був рівно полудень. Вони проговорили всі теплі ранкові години.

– А цей твій талант? – запитав Саул, тримаючи у руці кухлик із кавою і не зводячи очей з молодого Леонарда Марка.

– Я таким народився, – сказав Марк, дивлячись на свою каву. – Моя мама постраждала від вибуху у Лондоні у '57 році. Я народився через десять місяців після цього. Я не знаю, як назвати цей та-

лант. Гадаю, це телепатія, здатність передавати образи і відчуття силою думки. Я виступав і подорожував світом. «Леонард Марк – диво психіки», – писали на рекламних щитах. Я був багатим. Більшість людей вважали, що я шарлатан. Як зазвичай вважають такими тих, хто створює ілюзії на сцені. Тільки я один знав, що мій талант справжній, проте не хотів, щоби хтось іще про це дізнався. Безпечніше було про це помовчувати. О, дехто із моїх найближчих друзів знали про справжність мого таланту. У мене багато талантів, які можуть знадобитися тут, на Марсі.

– Ти до смерті мене налякав, – мовив Саул, стискаючи в руці кухлик з кавою. – Коли Нью-Йорк постав переді мною прямо з-під землі, я гадав, що збожеволів.

– Це такий собі гіпноз, який впливає на всі органи чуття відразу – очі, вуха, ніс, рот, шкіру – на всі. Що би ти найбільше хотів зараз робити?

Саул поставив свій олов'яний кухлик. Він намагався стримати дрож у руках. Відтак облизав пересохлі губи.

– Я би хотів опинитися у маленькій річці, у якій плавав, будучи дитиною. Це в Мелліні, штат Іллінойс. Я би хотів плавати голяка.

– Добре... – сказав Леонард Марк і зробив легкий рух головою.

Заплющивши очі, Саул впав долілиць на пісок. Леонард Марк сидів і спостерігав за ним.

Саул лежав на піску. Він був дуже щасливий. Час від часу його руки рухалися, збуджено посмикувалися. Його рот то відкривався, то закривався, а із то напруженого, то розслабленого горла доносилися приглушені звуки.

Потім Саул почав повільно гребти руками і повертати голову, ритмічно вдихаючи повітря з одного боку і видихаючи на інший. Повільно ворущачи руками жовтий пісок, він плавно перевертався.

Леонард Марк тихо допив свою каву. Він не зводив очей із Саула, котрий лежав на дні мертвого моря, весь час ворущачись і щось шепочучи.

– Досить, – сказав Леонард Марк.

Саул сів, витираючи пісок з обличчя.

Через якусь мить він сказав Леонарду Марку:

– Я бачив річку. Я біг її берегом. Я зняв одяг, – затамовуючи подих і з недовірливою посмішкою на обличчі розповідав він, – і *пірнув* у неї, і плавав у ній!

– Я радий, – сказав Леонард Марк.

– Ось, – Саул поліз у кишеню і витягнув свій останній шоколадний батончик. – Це тобі.

– Що це? – Леонард Марк глянув на подарунок. – Шоколадка? Маячня, я не роблю це за плат-

ню. Я роблю це, щоби зробити тебе щасливим. Поклади її назад собі в кишеню, поки я не перетворив її на гримучу змію і вона не вжалила тебе.

– Дякую! Дякую! – Саул сховав шоколадку. – Ти не уявляєш, якою чудовою була вода у тій річці! – він взяв кавник. – Ще кави?

Наливаючи каву, Саул на мить заплющив очі.

«У мене може загостити Сократ, – міркував він, – Сократ, і Платон, і Ніцше, і Шопенгауер¹. Цей юнак, висновуючи з його слів, геній. Його талант неймовірний! Скільки ж предовгих приємних днів і прохолодних ночей та які розмови чекають на нас! Це буде геть незлецький рік. Точно».

Він пролив каву на землю.

– Що сталося?

– Нічого, – відповів знічений і приголомшений Саул.

«Ми побуваємо у Греції, – продовжував мріяти він. – В Афінах. Ми побуваємо у Римі, якщо забажаємо, коли вивчатимемо римських письмен-

¹ Видатні мислителі античності і Нового часу: давньогрецькі філософи Сократ (Σωκράτης, 469–399 до н. е.) і його учень Платон (Πλάτων; 427–347 або 348 до н. е.), німецькі філософи Фрідріх Ніцше (Friedrich Nietzsche, 1844–1900) і Артур Шопенгауер (Arthur Schopenhauer; 1788–1860).

ників. Ми стоятимемо у самому Парфеноні¹ і посеред Акрополя². І це будуть не просто розмови, а й справжні екскурсії. Цей юнак може це зробити. Він має талант. Коли ми розмовлятимемо про драми Расіна³, він зможе створити тут для мене сцену і трупу. Він зробить все це для мене. Господи, це найкраще, що було в моєму житті! Та неспівмірно краще бути хворим тут, на Марсі, ніж жити на Землі, але без цього таланту! Чи багато людей бачили грецьку драму, поставлену у грецькому амфітеатрі у 31 році до нашої ери? І якщо я попрошу ввічливо і щиро, чи не зможе цей юнак перенести сюди Шопенгауера, Дарвіна⁴, Бергсо-

¹ Парфенон – головний храм Афінівського акрополя, присвячений богині Афіні Парфенос, покровительці міста.

² Імовірно, йдеться про Афінівський акрополь – найвідоміший акрополь у світі, розташований у столиці Греції – місті Афіни на пагорбі Акрополіс висотою 156 м над рівнем моря. Афінівський акрополь був офіційно проголошений провідною пам'яткою загальноєвропейської культурної спадщини 26 березня 2007 р.

³ Жан Батист Расін (Jean-Baptiste Racine, 1639–1699) – французький драматург, один із «Великої Трійці» драматургів Франції XVII ст. поруч із Корнелем та Мольєром.

⁴ Чарлз Дарвін (Charles Darwin; 1809–1882) – англійський науковець, що створив теорію еволюції і запропонував разом з Альфредом Воллесом принципи природного добору.

на¹ та інших мислителів минувшини..? Так! Чому ні? Сидіти і розмовляти з Ніцше особисто, із самим Платоном!..»

Була лише одна річ, яка не давала йому спокою. Саул відчув, як земля вислизає з-під ніг.

Інші чоловіки. Інші хворі, що лежать вздовж дна цього мертвого моря.

Звіддалік він бачив, як до них наближаються люди. Вони бачили спалахи ракети. Бачили, як вона приземлилася і висадила пасажира. І тепер вони повільно, переборюючи біль, підходять, щоби привітати новака.

Саул похолов.

– Дивися, Марку, – сказав він. – Гадаю, нам краще вирушати в гори.

– Чому?

– Бачиш цих чоловіків, що наближаються до нас? Деякі з них божевільні.

– Справді?

– Так.

– Вони втрачають розум від ізоляції і всього іншого?

– Так. Нам краще йти.

– Але вони не схожі на дуже небезпечних.

Вони рухаються повільно.

¹ Анрі Берґсон (Henri Bergson, 1859–1941) – французький філософ, представник інтуїтивізму і філософії життя. Лауреат Нобелівської премії з літератури за 1927 р.

– Це лише так здається.

Марк глянув на Саула:

– Ти тремтиш. Чому?

– Немає часу на розмови, – сказав Саул, поспіхом зводячись. – Ходімо. Ти що, не усвідомлюєш, що станеться, коли вони дізнаються про твій талант? Вони будуть битися за тебе. Вони повбивають одне одного... вони вб'ють тебе... за право володіти тобою.

– Але я нікому не належу, – сказав Леонард Марк, поглянувши на Саула. – Нікому. Навіть тобі.

Саул рвучко повернув голову:

– Я навіть не думав про таке.

– Але хіба ти не подумав про це тепер? – засміявся Марк.

– У нас немає часу на суперечки, – відповів Саул, виблискуючи очима. Його щоки палали, повіки посмикувалися. – Ходімо!

– Я не хочу. Я сидітиму отут, поки ці чоловіки не прийдуть. Ти надто корисливий. Моє життя належить тільки мені.

Саул відчував, що він сам собі стає огидним. Його обличчя викривилося.

– Ти чув, що я сказав?

– Як швидко ти перетворився з друга на ворога, – сказав Марк.

Саул замахнувся. Це був точний швидкий удар, який повалив би Марка на землю.

Але Марк швидко відхилився, сміючись:

– Не попав!

Вони раптом опинилися посеред Таймс-сквер. Машини ревіли і сигналили. Звідусюди нависали хмарочоси, купаючись у розпеченому голубуватому повітрі.

– Це обман! – кричав Саул, вражений зоровою ілюзією. – Заради Бога, не роби цього, Марку! Чоловіки наближаються! Тебе вб'ють!

Марк сидів на бруківці і сміявся зі свого жарту:

– Хай підходять. Я можу обдурити їх усіх!

Нью-Йорк відволік Саулову увагу. Він і повинен був відволікти – прикувати його увагу своєю нечестивою красою, яку він стільки місяців прагнув побачити. Замість того щоби напасти на Марка, він стояв і всотував далекі тепер, але такі знайомі картини.

Він заплющив очі. «Ні!» І впав, поваливши разом із собою Марка. У вухах ревіли клаксони автівок. Пронизливо вищали гальма. Машини різко зупинялися. Падаючи на Марка, Саул вривався в його підборіддя.

Все затихло.

Марк лежав на морському дні.

Взявши на руки безживне тіло юнака, Саул почав важко бігти.

Нью-Йорк зник. Навколо була тільки безкрайня тиша мертвого моря. Інші хворі вже були зовсім близько. Саул подався в напрямку пагорбів, несучи в руках свою коштовну ношу – Нью-Йорк, зелені містечка, свіжі весни і старих друзів. Він один раз упав, але із зусиллям піднявся і побіг далі.

Ніч наповнила печеру. Вітер задував у середину, намагаючись загасити маленьке вогнище і звіюючи попіл.

Марк розплющив очі. Він був зв'язаний мотузками і притулений до сухої стіни печери, обличчям до вогнища.

Саул підкинув хмизу у вогонь, раз у раз – наче кішка – нервово позираючи на вхід у печеру.

– Ти дурень.

Саул збентежено подивився на Марка.

– Так, – сказав Марк, – ти дурень. Вони нас знайдуть. Навіть якщо їм доведеться вистежувати нас півроку, вони все одно нас знайдуть. Вони бачили Нью-Йорк на відстані, наче міраж. І нас у самому центрі. Цього забагато, щоби вважати, що вони цим не зацікавляться і не підуть нас шукати.

– Тоді ми будемо переховуватися в різних місцях, – сказав Саул, не зводячи погляду з вогнища.

– Вони йтимуть слідом.

– Замовкни!

Марк посміхнувся.

– Хіба так розмовляють із дружиною?

– Ти мене чув!

– О, яке чудове подружжя – твоя жадібність і мій ментальний талант. Що ти хочеш побачити тепер? Може, показати тобі ще кілька епізодів із твого дитинства?

Саул відчув, як на його чолі виступає піт. Він не знав, жартує юнак чи ні.

– Так, – відповів він.

– Добре, – сказав Марк, – дивись!

Омахи полум'я вирвалися зі скель. Він задихався у хмарі сірки. Струмені сірчаного полум'я вирвалися із розколин. Стіни печери струсонуло. Саул закашлявся і рушив наосліп, обпалений і збляклий у цьому пеклі.

Пекло зникло. Печера повернулася.

Марк сміявся.

Саул стояв над ним.

– Ти... – сказав він грізно, нахилившись до нього.

– А чого ти сподівався? – вигукнув Марк. – Мене викрали, зв'язали, я став інтелектуальною дружиною чоловіка, котрий збожеволів від самотності – гадаєш, мені це подобається?

– Я розв'яжу тебе, якщо ти пообіцяєш мені, що не втечеш.

– Я не можу цього пообіцяти. Бо я вільний. Я нікому не належу.

Саул опустився на коліна.

– Але ти мусиш належати, чуєш? Ти мусиш належати. Я не можу дозволити тобі піти!

– Мій любий друже, чим більше ти сплітаєш такі дурниці, тим більше я віддаляюся від тебе. Якби в тебе була хоч дрібка доброго розуму і ти поводився гідно, ми могли би заприятелювати. Я б залюбки робив для тебе ці маленькі гіпнотичні дива. Зрештою, мені зовсім неважко їх створювати. І навіть приємно, справді. Але ти все зіпсував. Ти хотів, щоби я належав тільки тобі. Ти боявся, що інші заберуть мене у тебе. О, як же ти помилився! У мене вистачить сили, щоби зробити щасливими усіх. Ти міг поділитися мною, як спільною кухнею у гуртожитку. Я би почувався богом серед дітей. Я був би добрим і робив би всім ці маленькі послуги, а за це мені би віддячували невеличкими подарунками, якимось ласощами.

– Мені шкода! Мені шкода! – кричав Саул. – Але я надто добре знаю цих людей!

– Хіба ти чимось від них відрізняєшся? Навряд чи. Іди і подивися, чи вони не йдуть сюди. Мені здається, я почув якийсь шум.

Саул побіг. Зупинившись біля входу в печеру, він приклав до чола долоню і пильно вдивлявся в оповиту темрявою ущелину. Внизу ворушилися якісь нечіткі тіні. «Може, це просто клубки марсіанського перекотиполя під поривами вітру?» Він почав тремтіти – тремким, нючим боєм.

– Я нічого не бачу, – він повернувся назад. У печері не було ні душі. Він глянув на багаття: – Марку!

Марка не було.

Не було нічого, крім самої печери, сповненої валунів, каміння, гальки, самотнього мерехтливого багаття і зітхаючого вітру. Саул стояв, заціпенівши від здивування.

– Марку! Марку! Повернись!

«Хлопець звільнився від пут – повільно і обережно, а відтак, вдавшись до своїх вивертів, навіяв мені, що до печери наближаються люди, і втік. Але куди?»

Печера була глибокою, але закінчувалася глухою стіною. А вислизнути повз нього з печери Марк не міг. Що ж тоді?

Саул обійшов вогнище. Потім витягнув ніж і підійшов до великої кам'яної брили, що лежала біля стіни. Посміхаючись, він постукав руків'ям по ній. А тоді різко замахнувся, так наче намірився з розмаху ввігнати ніж у камінь.